

Georgia în Imperiul Rus

Desființarea Regatului Kartli-Kaheti de către Rusia

Chiar dacă Rusia semnase în anul 1783 cu georgienii Tratatul de la Gheorghievsk, în realitate, nu dorea neapărat un aliat ci mai degrabă aneizarea unor teritorii cu valoare strategică deosebit de importantă pentru interesele sale. În acest sens, obiectivele majore ale puterii imperiale ruse vizau, pe de o parte, anularea sferelor de influență iraniene în regiune, iar pe de altă parte, răsturnarea balanței de putere în Marea Neagră în favoarea sa și în detrimentul Imperiului Otoman. Astfel, putea ocupa Istanbulul¹²² și strâmtoarele Bosfor și Dardanele, ceea ce ar fi echivalat cu transformarea Mării Negre din „lac turcesc” în „lac rusesc”. Aceste obiective ale politicii ruse se vor afla și în fundalul campaniilor militare rusești de pe parcursul secolului al XIX-lea.

După moartea regelui Erekle al II-lea în 1798, pe tronul georgian a urcat Ghiorghi al XII-lea (1798–1800), cel care avea să rămână consemnat în istorie drept ultimul rege al Georgiei unite. Contestat puternic de mama sa vitregă, regina Darejan, și de pretendenții la tron care veneau pe linia acesteia, Ghiorghi al XII-lea se va dovedi o personalitate slabă, incapabilă să facă față provocărilor întâmpinate și responsabilităților regale ce-i reveneau. Astfel, pentru a-și proteja tronul în fața contestatarilor săi, sfătuit fiind de ambasadorii ruși, Ghiorghi al XII-lea apelează la Țarul Pavel I, rugându-l să intervină în politica georgiană spre a-l ajuta să rămână rege, dar și pentru a garanta perpetuarea dinastiei Bagrationi la putere. În timp ce facțiunea

¹²² Controlul asupra Constantinopolului (Istanbulului), fostul centru al creștinismului oriental, avea o semnificație ideologică deosebit de importantă pentru ruși deoarece Imperiul Rus, în calitate de cea mai mare putere creștin-ortodoxă a estului, revendica patrimoniul bizantin.

fidelă regelui Ghiorgi se orientase spre Rusia, adversarii săi căutau sprijin către Iran, intriga politică georgiană căpătând în acest fel o importantă dimensiune externă, care va ajunge în cele din urmă să prevaleze în fața mizelor interne. În acest context, pentru a tranșa definitiv în favoarea Rusiei disputa cu Iranul asupra teritoriilor georgiene, Țarul Pavel I hotărăște să desființeze Regatul Kartli-Kaheti și să anexeze teritoriile georgiene Rusiei, după moartea regelui Ghiorgi al XII-lea. La 18 decembrie 1800, fără a mai aștepta moartea lui Ghiorgi, Pavel I semnează actul de anexare a Regatului Kartli-Kaheti la Rusia, document care de altfel ar fi trebuit să rămână secret până la moartea regelui georgian.

Astfel că, la data de 28 decembrie 1800, când Ghiorgi al XII-lea moare și fiul său David ar fi trebuit să urce pe tronul georgian, în Rusia soarta Regatului Kartli-Kaheti deja fusese hotărâtă. La 18 ianuarie 1801, la Sankt Petersburg și la Moscova a devenit public un document care purta semnătura Țarului Pavel I, potrivit căruia Regatul Kartli-Kaheti era desființat. Pavel I însă nu a apucat să definitiveze procesul de anexare a teritoriilor georgiene, întrucât la 11 martie 1801 a fost ucis în urma unui complot, iar abolirea regatului georgian era amânată. Noul împărat, Alexandru I, avea să continue cele începute de Pavel I și la 12 septembrie 1801 semna un nou document prin care era reconfirmată decizia privind anexarea teritoriilor georgiene. La 12 aprilie 1802, în prezența nobililor georgieni înconjurați de trupe ruse, documentul semnat de Alexandru I a fost citit în Catedrala Sioni din Tbilisi, iar cei prezenți acolo au fost forțați să jure credință față de Rusia și de împărat. Cei care au refuzat să facă acest lucru au fost arestați de trupele imperiale.

Așadar, Regatul Kartli-Kaheti era desființat, iar Tbilisi și împrejurimile sale deveneau o provincie imperială rusă. Începând cu anul 1803, descendenții vechii dinastii georgiene Bagrationi au fost exilați în Rusia pentru a putea fi ținuți sub observație și a împiedica apariția în teritoriile georgiene a unei mișcări de revoltă antirusești coagulate în jurul lor. Pentru consolidarea dominației coroanei ruse și trecerea afacerilor de stat din Georgia sub tutela oficialilor ruși, limba georgiană a fost decăzută din rangul de limbă oficială în administrație, și justiție, dar și în biserică, fiind supusă de asemenea discriminării și în școli.

Abolirea Regatului Imereti de către Rusia

După anexarea Regatului Kartli-Kaheti nu mai era decât o chestiune de timp pentru ca și celelalte regate georgiene să ajungă să fie alipite Rusiei.

Astfel, în anul 1804 între Imperiul Rus și Imereti a fost semnat un acord similar Tratatului de la Gheorghievsk, numit de data aceasta „Tratatul de la Elaznauri”. La fel ca în cazul tratatului precedent, și termenii acestuia aveau să fie încălcați de către ruși. În anul 1810, independența Regatului Imereti a fost anulată, iar regele georgian Solomon al II-lea silit să se refugieze în Imperiul Otoman.

După anexarea Regatului Imereti, Rusia le-a mai recunoscut temporar principatelor din vestul Georgiei un statut formal de autonomie. Începând cu anul 1829 însă a fost desființat Principatul Guria, după care a urmat Samegrelo în 1857, Svaneti în 1859 și Abhazia în 1864. Sub pretextul imperativului de protejare a georgienilor în fața Iranului și a Imperiului Otoman, Rusia a anexat întreaga Georgie și a cucerit tot Caucazul. Invadarea hanatelor din Caucazul de Sud și lungile și sângeroasele războaie din Caucazul de Nord, care au durat până în anul 1864, au avut drept consecință strămutarea unei populații numeroase din munții Georgiei în interiorul Imperiului Otoman.

Desființarea Bisericii georgiene

După anularea independenței politice, autoritățile ruse și-au îndreptat atenția către celălalt pilon fundamental al statalității și națiunii georgiene, respectiv Biserica Georgiană, care la acea vreme avea deja o vechime de 15 secole și se bucura de autocefalie. Între anii 1811–1814, autoritățile ruse au anulat autocefalia Bisericii Georgiene și au subordonat-o Sinodului Bisericii ruse¹²³. În locul Patriarhului Bisericii Georgiene, în fruntea acesteia a fost numit un exarh al Imperiului Rus. În cursul procesului de subordonare a Bisericii Georgiene de către coroana rusă, Patriarhul georgian din Kartli, Anton al II-lea, a fost exilat în anul 1811 pe teritoriul Imperiului Rus, unde a și murit în anul 1827, la Mănăstirea Nizhny Novgorod. Conducătorul Bisericii din vestul Georgiei (Imereti-Abhazia), Dositheus Kutateli, a fost deasemenea deportat în Rusia, în anul 1820, fiind ucis pe drum. În același

¹²³ Prin reformele înlăptuite, Petru I cel Mare subordonase Coroanei și Biserica Rusă, din 1722 înlocuind instituția patriarhală cu un sinod la conducerea căruia țarul numea un *ober-procuror* care făcea parte din cabinetul său. Sinodul a funcționat ca un organ colegial aflat la vârful ierarhiei Bisericii Ortodoxe Ruse până în anul 1917. Astfel, Biserica Ortodoxă Rusă a devenit parte integrantă a statului și principalul pilon ideologic al Coroanei.

timp, au fost interzise liturgiile în limba georgiană, au fost desființate majoritatea eparhiilor, iar proprietățile Bisericii au fost transferate statului și, în unele cazuri, anumitor clerici ruși. Exarhatul Georgian creat în Kartli-Kaheti și oficiul sinodal înființat în Imereti aveau să fie subordonate Sinodului Bisericii Ortodoxe Ruse.

Protest împotriva țarismului

Primii 30 de ani ai dominației rusești în Georgia au fost marcați de numeroase tensiuni și frământări. Nobilimea georgiană fusese epurată din demnitățile și funcțiile de stat, iar în ceea ce-i privește pe țăranii georgieni, pe lângă taxele pe care erau nevoiți să le plătească, au fost obligați și la efectuarea serviciului militar în armata rusă. În ciuda acestor obligații asumate față de stat, georgienii erau tratați de către ruși în spiritul practicilor colonialismului și imperialismului din secolul al XIX-lea, fiind considerați o populație sălbatică de rang inferior. Aceste tratamente discriminatorii au generat în mod firesc un puternic sentiment de revoltă în rândul georgienilor și de aici până la proteste nu a mai fost decât un pas. Astfel, în anul 1802 nobilimea georgiană s-a adunat în Kaheti și a pregătit o petiție, semnată de 69 de nobili, pe care a adresat-o împăratului rus. Prin aceasta se cerea respectarea condițiilor Tratatului de la Gheorghievsk din 1783 și restaurarea tronului și coroanei georgiene prin înscăunarea și recunoașterea ca rege a lui Iulon, fiul regelui Erekle al II-lea. Petiția s-a bucurat de o mare adeziune populară. În replică, autoritățile imperiale ruse au arestat o parte dintre nobili, în timp ce restul au fost nevoiți să se refugieze în Iran.

Revolta din munții Kartliei, din 1804

Între anii 1804–1813, Rusia și Iranul se aflau în război, miza disputată de cele două puteri fiind asigurarea supremației asupra Caucazului de Sud. În vâltoarea acestui război, teritoriile georgiene din est se aflau chiar pe linia frontului, având o valoare strategică deosebită, deoarece pe aici, prin strâmtoarea Dariali, trecea principalul coridor de legătură între Caucazul de Nord și Caucazul de Sud, tot pe aici fiind stabilite și principalele căi de aprovizionare logistică și de tranzit al trupelor combatante ruse, care se deplasau pe

ceea ce a fost numit și „Drumul militar georgian”¹²⁴. Dată fiind importanța strategică a acestui drum, el trebuia curățat și reparat în mod constant pentru a fi funcțional în permanență. Oficialii și militarii ruși au obligat populația locală de munteni să se ocupe de acest lucru, punându-i însă pe aceștia să muncească în condiții inumane, în geruri insuportabile, înfometându-i și supunându-i la umilințe crunte (au fost cazuri în care femeile au fost înhămate la căruțe și bătute cu biciul), din aceste cauze mulți pierzându-și chiar viața. Aceste atrocități au stârnit revolta muntenilor caucazieni, care s-au organizat și au ocupat punctele de control de pe „Drumul militar georgian”, asediind Ananuri și Dușeti. Revolta localnicilor avea să fie însă suprimată cu brutalitate de către armata rusă, condusă de comandantul-șef¹²⁵ Țițianov¹²⁶.

Revolta în Kaheti din 1812

Anul 1811 a fost un an dificil. Epidemia de ciumă și lipsa recoltei afectaseră drastic viața georgienilor, făcând un număr mare de victime și generând penuria de alimente. Astfel că în ianuarie 1812 armata rusă din Georgia nu mai avea pâine în stoc nici măcar pentru o lună, iar populația refuza să vândă grâu guvernului și armatei pe prețuri de nimic. Ca răspuns, guvernatorul Filip Osipovici Paulici a trecut la acțiuni de represiune împotriva localnicilor. Soldaților ruși li s-a permis să pătrundă cu forța în gospodăriile georgiene, să confiște pâinea și celelate rezerve alimentare ale

¹²⁴ De-a lungul trecătorii Dariali, la care am mai făcut referire și anterior, Rusia a înființat un sistem de transport între Caucazul de Nord și Caucazul de Sud. Pe acest drum intrau trupele ruse în Caucazul de Sud, motiv pentru care el a fost denumit „Drumul militar georgian”.

¹²⁵ Funcția de „comandant-șef” era similară uneia de guvernator, titulatura completă fiind „comandant-șef al administrației supreme de stat și militare”, și a fost deținută de reprezentantul coroanei ruse în Caucaz în perioadele 1801–1844 și 1882–1904. Acesta era, așa cum rezultă de altfel și din denumirea funcției, și comandantul armatei rusești din Caucaz. Până în anul 1844, toate posturile în administrația rusă din teritoriile georgiene, chiar dacă erau civile, au fost ocupate de personal militar.

¹²⁶ Țițianov a fost un oficial rus de origine georgiană, ai cărui strămoși au făcut parte din suita care l-a însoțit pe regele Vakhtang al VI-lea în Rusia. Asemenea lui Țițianov, și alți oficiali ruși care au servit în administrația rusă a Caucazului erau de origine georgiană.

populației, să se dedea la acte de violență incontrolabilă și să batjocorească femeile. Acest comportament sălbatic, abuziv și plin de sadism al soldaților ruși a determinat în anul 1812 izbucnirea unei ample revolte a georgienilor împotriva ocupantului rus.

În fruntea rebelilor se afla Grigol, nepotul fostului rege Ghiorgi al XII-lea și strănepotul lui Erekle al II-lea, pe care kahetini în acele condiții chiar îl proclamă rege. În primele două luni de la izbucnirea revoltei, rebelii au reușit să ocupe aproape întreaga regiune. Contextul internațional le era de asemenea favorabil, deoarece în acel moment Imperiul Rus se confrunta și cu Napoleon Bonaparte, și cu Iranul, și cu Imperiul Otoman, având deschise mai multe fronturi. Însă, după surpriza inițială și deruta care i-a cuprins, rușii au reușit să se dezmeticească și să mobilizeze efective militare însemnate împotriva simplilor țărani georgieni, iar guvernatorul Paulici ajunge să reprime revolta. În aceste condiții, Grigol Batonișvili a fost nevoit să fugă în Caucazul de Nord.

În ciuda înăbușirii acestei revolte, la începutul toamnei în Kaheti se va ridica un al doilea val revoluționar, condus de data aceasta de fiul fostului rege Erekle al II-lea, Alexandre, care revenise din Iran. Pentru a susține rebeliunea acestuia împotriva Rusiei, din Caucazul de Nord au sosit și circa 1 200 de lezginii¹²⁷. Totodată, prințul iranian Abbas Mirza a decis și el să i se alăture lui Alexandre în lupta pentru cucerirea Tbilisiului. În ciuda acestui sprijin, georgienii conduși de Alexandre au fost în cele din urmă înfrânți și de această dată de ruși. Odată ce Rusia l-a învins și pe Napoleon, Alexandre a înțeles că nu mai poate spera nici la o evoluție favorabilă a contextului internațional și a abandonat lupta.

Revolta din vestul Georgiei din 1819–1820

Pe fondul asupririi de către guvernarea rusă și a consecințelor reformelor bisericești care au constat în confiscarea de către stat a proprietăților ecleziastice și în creșterea taxelor religioase pentru țărani, în perioada 1819–1820 revolta avea să cuprindă și vestul Georgiei, sub conducerea vechilor nobili feudali și a clericilor autohtoni. Aceștia doreau restaurarea vechii ordini sociale în Imereti, însă demersul lor nu va avea succes, întrucât

¹²⁷ Lezginii sunt un grup etnic din Caucazul de Nord, care viețuiesc în sudul Daghestanului și în nord-estul Azerbaidjanului, fiind cunoscuți și ca albanezii caucazieni (n. ed.).

și aici armata imperială rusă va reuși să înăbușească rebeliunea. În consecință, conducătorii revoltei, respectiv Mitropolitul Ekvtime și fiica fostului rege Solomon I, Darejani, precum și mulți alții vor fi deportați pe teritoriul Rusiei. Între aceștia, Mitropolitul Dositheos va avea un destin tragic, fiind bătut și ucis pe drum de către soldații ruși. În același timp, o altă parte a feudalilor au ales să se refugieze în Imperiul Otoman.

Conspirația din 1832

Pe fondul revoltelor anterioare și al situației grele din teritoriile georgiene, anii '20 ai secolului al XIX-lea se vor evidenția printr-o recrudescență a mișcării naționale georgiene. De această dată, nu va mai porni din Georgia, ci chiar de pe teritoriul Rusiei, unde forțele naționale georgiene începuseră să se organizeze la Sankt Petersburg și la Moscova în jurul dinastiei Bagrationi care trăia în exil. La inițiativa nepoților fostului rege Erekle al II-lea, Dimitri și Okropiri, între 1825–1826 au fost înființate primele organizații secrete naționaliste georgiene. În cadrul acestora se discutau modalitățile de principiu și acțiunile concrete prin care Georgia ar fi putut fi eliberată. Odată coagulat nucleul mișcării naționaliste georgiene, acesta se va muta din Rusia la Tbilisi, unde i se vor alătura și elitele locale. În anul 1830, mișcarea își elaborează propriul statut, secret, intitulat „Actele rațiunii”, care cuprindea regulile apartenenței la societatea secretă, drepturile și obligațiile membrilor.

Cu ocazia dezbaterilor din cadrul mișcării a apărut și o divergență de opinii privind modalitățile de emancipare a georgienilor de sub dominația rusă. În timp ce o parte dintre conspiratorii naționaliști se arăta îngrijorată că Georgia, odată ieșită de sub autoritatea Rusiei, nu va fi suficient de puternică din punct de vedere politic și economic pentru a-și afirma independența pe mai departe și în fața Imperiului Otoman, și Iranului, cărora ar fi putut să le cadă victimă, cealaltă facțiune credea sincer în șansele de succes ale revoltei împotriva Rusiei și în destinul ulterior al Georgiei. În acest sens, a fost luată în calcul și varianta potrivit căreia ar fi fost indicat să îl convingă pe împăratul rus că ar fi fost și în avantajul intereselor Imperiului Rus ca Georgia să se bucure de un statut de autonomie. Având în vedere aceste aspecte, conspiratorii au găsit un prilej favorabil pentru a încerca să treacă la acțiune la începutul anilor '30 ai secolului al XIX-lea, când în Polonia, aflată sub control imperial rus, în 1830–1831 avea loc o puternică revoltă. Totodată, se miza și pe faptul că demersurile georgienilor ar fi putut fi convergente cu unele interese ale Franței, Angliei, Imperiului Otoman și

Persiei, și ar fi putut să se bucure și de susținerea acestor puteri. În perspectiva reușitei demersului lor, naționaliștii georgieni proiectau și posibilitățile de organizare a statului după obținerea independenței, luând în discuție trei variante, respectiv monarhia absolută, monarhia constituțională și republica. Dintre aceste variante, cea a monarhiei absolute se bucura în principal de susținerea membrilor dinastiei Bagrationi, în timp ce majoritatea membrilor mișcării naționale se poziționau în favoarea monarhiei constituționale, iar forma republicană de guvernământ întrunea cei mai puțini adepți.

Nereușind să se pună întru totul de acord asupra parcursului de urmat și căutând în același timp să se sincronizeze și cu evoluțiile contextului internațional, și cu evenimentele care se petreceau în Europa pentru a putea alege cel mai prielnic moment ca să declanșeze revolta, conspiratorii au devansat de mai multe ori momentul trecerii efective la acțiune. Într-un final, în noiembrie 1832 s-a stabilit planul revoltei, intitulat „Instrucțiuni pentru prima noapte”, iar data de început a rebeliunii a fost anunțată pentru 20 decembrie. Conspirația a fost însă devoalată cu câteva zile mai înainte de a începe, pe 9 decembrie, iar autoritățile ruse au arestat 145 de persoane, dintre care 38 vor ajunge să fie judecate și condamnate. Deși Curtea i-a condamnat pe participanții activi la moarte, țarul Nicolae I a făcut un act de clemență și le-a comutat pedeapsa, în cele din urmă conspiratorii fiind exilați în diferite părți ale Rusiei.

După circa 30 de ani de încercări nereușite, elita georgiană care se afla în fruntea mișcării de rezistență națională a ajuns la concluzia că perspectiva reușitei unei revolte era nerealistă și a decis să abandoneze pozițiile de forță în favoarea unora mai indulgente. Astfel, a acceptat să intre în serviciul imperial, ceea ce a fost privit ca un aspect pozitiv și de către autoritățile țariste.

*Solomon Dodașvili —
unul dintre principalii
participanți la revolta
din 1832*

Reformele lui Voronțov

În anii '40 ai secolului al XIX-lea, funcția de guvernator-general în cadrul ierarhiei imperiale ruse capătă unele atribuții suplimentare, fiind redefinită sub forma celei de vicerege. Astfel, viceregele era investit practic cu drepturi nelimitate în exercitarea actului de guvernământ asupra teritoriilor în care

era numit. În anul 1844, contele Mihail Voronțov a devenit primul vicerege al Caucazului. Spre deosebire de ceilalți guvernatori ruși ai regiunii care l-au precedat, contele Voronțov, care era fiul unui diplomat rus și crescuse la Londra, s-a dovedit a fi o personalitate luminată, care a încercat să sporească încrederea georgienilor în guvernarea rusă. În acest sens, fără a neglija celelalte aspecte sociale și economice, Voronțov a pus un accent deosebit pe reformele înfăptuite în domeniul culturii și educației, restaurând și aducând la viață Teatrul Georgian, Teatrul de Operă, Muzeul Caucazului, Biblioteca Publică și înființând numeroase școli. De asemenea, pentru a salva de la faliment ziarul *Ṭiskari*, conștientizând importanța gazetei pentru societate, contele rus a cumpărat în fiecare lună câte patru sute de exemplare. Sub administrația sa a fost promovată intens dezvoltarea orașului Tbilisi, prin construirea de cartiere noi și edificii culturale și administrative importante în jurul cărora viața urbană a căpătat avânt. Astfel, în teritoriile georgiene erau aduse pe filiera rusă achizițiile culturale de care Europa de Vest se bucura deja de mai bine de un secol.

Pentru a ajuta apropierea culturală dintre ruși și georgieni, Voronțov a introdus în școli, pe lângă limba georgiană, și predarea limbii ruse, promovând predarea tuturor disciplinelor în ambele limbi. De asemenea, a facilitat trimiterea copiilor aristocraților georgieni la studii la Moscova și Sankt Petersburg. În acest sens, circa 30 000 de persoane care întâmpinau dificultăți în a-și proba originea și rangurile nobiliare din cauza pierderii documentelor au primit „certIFICATE de noblețe”, aceste titluri bucurându-se nu numai de recunoaștere în Rusia, ci și de importanța ridicată ce le era acordată. Prin politicile luminate și reformele derulate, contele Voronțov a reușit să câștige sufletele și încrederea aristocraților georgieni schimbând în mod favorabil perspectiva negativă anterioară a georgienilor asupra guvernării ruse. Contele Mihail Voronțov a lăsat o importantă moștenire culturală nu numai în Caucaz, ci și în Crimeea și în Regiunea Odessa, unde exercitase funcția de guvernator-general anterior sosirii sale în Caucaz, și unde s-a retras în ultimii săi ani de viață. Pentru rolul deosebit pe care l-a avut în dezvoltarea Georgiei, georgienii i-au rămas profund recunoscători. În acest sens, spre sfârșitul secolului al XIX-lea exista un fel de tradiție printre georgienii care ajungeau la Odessa de a o vizita pe văduva contelui Voronțov pentru a-i prezenta omagiile și recunoștința față de cele realizate de nobilul ei soț în Georgia.

Reformele municipale și țărănești

Dacă în Europa Occidentală capitalismul s-a dezvoltat relativ rapid, în Imperiul Rus evoluțiile au fost mult mai lente, întârziind practic dezvoltarea întregului sistem de relații socio-economice și progresul tehnologic, aspect care avea să se evidențieze cu ocazia „Războiului Crimeei” dintre 1853–1856, când navele rusești învechite, cu vele, se întâlneau în mod fatal cu cele franceze și engleze moderne, cu abur. Conștientizând decalajul de evoluție, țarul Alexandru al II-lea a promovat ideea unor reforme sociale și administrative, semnând pe 19 februarie 1861 un act privind desființarea șerbiei. Conform documentului, orice țăran avea posibilitatea să devină liber și să se reorienteze în plan social potrivit aspirațiilor și aptitudinilor sale. Această reformă va fi implementată și în Caucaz, în anul 1864, însă, departe de a-și atinge obiectivele declarate, în fapt, ea s-a tradus prin aceea că țăranii au rămas fără pământuri.

Implementarea reformelor a determinat și o amplă reorganizare a unităților administrativ-teritoriale de pe teritoriul imperiului și dezvoltarea unor organisme locale de conducere la nivelul satelor și orașelor. Astfel, în provinciile și *mazralele*¹²⁸ imperiale rusești, în anul 1864 au fost create circumscripții electorale, fiind înființate organisme de guvernare locală numite „zemstve” (consilii locale). În anul 1870, în imperiu are loc un nou val de reforme administrative care de data aceasta se concentrează pe localitățile urbane, în care se înființează organisme de autogovernare denumite *Dume*, și care în Georgia se vor aplica pentru prima dată în 1874, începând cu Tbilisi. Deși nivelul de participare și reprezentare electorală în cadrul organismelor de autogovernare locale era condiționat de criteriul proprietății și de plata taxelor, acestea ajungând astfel să fie dominate inevitabil de aristocrație, totuși, în cadrul lor, de data aceasta, prin desființarea sistemului electiv al claselor, aveau posibilitatea de a fi reprezentate toate categoriile sociale. În responsabilitatea Zemstvelor și Dumelor intrau activitățile de interes local, precum cele privind problema școlilor, unităților sanitare, drumurilor, rezervelor alimentare etc.

¹²⁸ Mazra — unitatea administrativ-teritorială (district administrativ) de pe teritoriul Rusiei. A existat în Georgia până în anii 1930, când a fost înlocuită cu raionul.

Georgia în timpul Războaielor ruso-turce și ruso-persane din secolul al XIX-lea

În contextul industrializării, secolul al XIX-lea a reprezentat o perioadă de vârf în expansiunea colonialismului și în disputa marilor imperii europene aflate în competiție pentru adjudecarea de colonii și extinderea sferelor de influență, prefigurând parcă marile conflicte ale secolului al XX-lea. În acest sens, Marea Britanie, Franța, Rusia, dar și alte puteri, au intrat în coliziune în mod frecvent pe parcursul secolului al XIX-lea. Imperiul Rus, întinzându-se pe un teritoriu vast, avea interese pe un areal extins, din India, trecând prin Afganistan și până în Mediterana, trecând prin Imperiul Otoman, care la acea vreme era dependent din punct de vedere economic de Anglia și Franța.

Odată cu semnarea Tratatului de la Kuciuk-Kainargi din 1774, prin care lua sfârșit Războiul ruso-turc din 1768–1774, când otomanii au fost înfrânți, interesul Rusiei față de Georgia devenea evident, Imperiul Rus asumându-și prin tratat să recunoască în continuare drepturile otomane asupra teritoriilor din vestul Georgiei, doar cu condiția ca Imperiul Otoman să renunțe la colectarea tributului și la comerțul cu sclavi.

Așadar, începând cu secolul al XIX-lea, politica Rusiei devine extrem de agresivă față de Iran și de Imperiul Otoman, cu care avea dispute directe de teritorialitate. Ascensiunea puterii ruse avea să genereze îngrijorarea altor două mari puteri imperiale aflate atunci în expansiune la nivel mondial, respectiv Anglia și Franța, care, deși nu intervin la început direct în conflictele rușilor cu otomanii și iranienii, vor încerca să frâneze expansionismul rus, oferind ajutor Iranului și Imperiului Otoman.

Georgia în războiul dintre Rusia și Iran din 1804–1813

Beneficiind de sprijinul Franței care nu era de acord cu avansul Rusiei în Caucaz, Iranul pornea în 1804 un război împotriva Imperiului Rus. Deși prezența militară rusă în Caucazul de Sud încă nu era foarte bine așezată, guvernatorul rus Pavel Țițianov răspundea atacului iranian. În cele din urmă, speriat de înfrângerea dezastruoasă suferită de armatele lui Napoleon în fața rușilor la finalul anului 1812, Iranul a acceptat armistițiul cu Rusia, semnând la 12 octombrie 1813 Tratatul din Gulistan prin care a renunțat

la Kartli și Kaheti, precum și la hanatele Azerbaidjanului, recunoscând supremația Rusiei asupra acestora.

Georgia în timpul Războiului ruso-turc din 1806–1812

Profitând de faptul că rușii se aflau deja în război cu Iranul și tocmai suferiseră o înfrângere în fața francezilor în Bătălia de la Austerlitz („Bătălia celor Trei Împărați”) în decembrie 1805, când armata lui Napoleon a învins armatele ruso-austriece conduse de țarul Alexandru I, otomanii vor declanșa și ei o ofensivă împotriva rușilor un an mai târziu.

Astfel, Imperiul Otoman și cel Rus au ajuns în război pe două fronturi, în Balcani și în Caucazul de Sud. În această situație delicată, în care Imperiul Rus venea după o înfrângere usturătoare și trebuia să lupte concomitent pe două fronturi fără a avea posibilitatea de a transfera trupe dintr-o parte în alta, efectivele militare georgiene și armene au avut o contribuție extrem de importantă în adjudecarea victoriei Rusiei în fața Imperiului Otoman.

Astfel, Războiul ruso-turc se încheia prin semnarea unui tratat de pace în anul 1812 la București, prin care, în Regiunea Caucazului, Imperiul Otoman recunoștea alipirea Georgiei la Imperiul Rus și renunța la o parte din posesiunile pe care le avea pe coasta georgiană a Mării Negre.

Georgia în contextul Războiului ruso-persan din 1826–1828

După ce, în ciuda sprijinului francez, Iranul pierduse în anul 1813 confruntarea cu Imperiul Rus, în urma a aproximativ 10 ani de pregătiri în care au beneficiat de suportul englezilor, persanii își vor încerca puterile din nou, mai întâi împotriva otomanilor, pe care îi învingeau în războiul din 1821–1822. Încurajați de această victorie, în 1826 aveau să conteste poziția Rusiei în Caucaz și au declanșat ostilitățile și împotriva acesteia. Inițial, armatele iraniene au reușit să ocupe o mare parte a teritoriilor care astăzi aparțin Armeniei și Azerbaidjanului, apoi au asediat Baku, amenințând Tbilisi. Mobilizarea ulterioară a efectivelor militare ruse și georgiene din Caucaz sub comanda generalului Paschevici, între ai cărui comandanți de oaste se aflau numeroși generali și ofițeri georgieni, reușea să oprească ofensiva persană și să răstoarne soarta frontului prin ocuparea orașului Erevan. În anul 1828, Iranul nu a avut de ales și a trebuit să-și recunoască înfrângerea

prin semnarea Tratatului de la Turkmenchay. După acest moment, Iranul nu a mai manifestat ambiții militare în Caucazul de Sud.

Georgia în contextul Războiului ruso-turc din 1828–1829

Nici nu se sfârșiseră bine ostilitățile dintre ruși și iranieni în februarie 1828 că în aprilie același an Rusia declara război Imperiului Otoman. În cadrul acestui război ruso-otoman, principalul teatru de operațiuni a fost din nou în Peninsula Balcanică, frontul din Caucaz aflându-se într-un plan secund. Georgienii s-au aflat și aici de partea armatei ruse, printre comandanții căreia se vor afla și de această dată numeroși generali și ofițeri georgieni. Rusia a câștigat iarăși confruntarea cu otomanii, care prin Tratatul de la Adrianopol semnat în anul 1829 erau obligați să recunoască în Caucaz anexarea Samțhe-Javaheti la Imperiul Rus. Dacă din punct de vedere istoric acest eveniment este unul de o însemnătate majoră pentru Georgia, dintr-o altă perspectivă el a însemnat o politică dură și persecuții împotriva georgienilor din regiunea Samțhe convertiți la islam, care au fost exilați în masă, deoarece autoritățile țariste îi priveau cu neîncredere și îi considerau fideli otomanilor. În locul acestora au fost strămutați armeni și greci din teritoriile otomane, ceea ce a determinat o schimbare radicală a raporturilor etnice din regiune.

Georgia în timpul Războiului din Crimeea (1853–1856)

În timpul domniei țarului Nicolae I (1825–1855), puterea Imperiului Rus și absolutismul manifestat de acesta atingeau un nou apogeu. Victoriile repetate obținute împotriva Imperiului Otoman și Iranului, dar și înfrângerea administrată lui Napoleon au creat Rusiei iluzia că se poate impune ca putere hegemonă pe arena internațională, fără a ține cont de progresele tehnologice și economice înregistrate în epocă de Anglia și Franța. Astfel, țarul Nicolae privea doar spre Anglia ca la o putere cu care ar fi trebuit eventual să negocieze „Chestiunea Orientală”¹²⁹ și împărțirea teritoriilor Imperiului Otoman, care încă de atunci dădea semnele unui declin ireversibil.

¹²⁹ Odată cu intrarea Imperiului Otoman pe panta declinului ireversibil în perioada secolelor XIX–XX, prin sintagmele „Chestiunea orientală” sau „Problema orientală” se făcea referire la problema împărțirii teritoriilor și posesiunilor Imperiului Otoman între celelalte puteri.

În același timp, îl ignora pe împăratul francez Napoleon al III-lea, apreciind că nu va îndrăzni să emită pretenții în această privință, deoarece poziția Franței se arăta extrem de fragilă din cauza recentelor evenimente revoluționare cu care se confruntase în plan intern. Cât privește o eventuală opoziție din partea Imperiului Austriac, Nicolae I considera că acesta îi era dator după ce îi salvase pe Habsburgi în 1849 prin suprimarea discursurilor și acțiunilor revoluționare antimonarhiste și nu îl considera o putere independentă la acel moment. Astfel, atunci când propunerea sa către Anglia de a-i oferi Insula Creta și Egiptul în schimbul anexării de către Imperiul Rus a Principatelor Țara Românească și Moldova, și a Serbiei și Bulgariei, cu transformarea Istanbulului într-un oraș liber este refuzată, țarul Nicolae apreciază în mod eronat că Anglia nu va îndrăzni să intervină de una singură în cazul în care Rusia va ataca Imperiul Otoman. Evaluarea sa se va dovedi însă a fi fost eronată, întrucât niciunul dintre celelalte imperii menționate nu putea accepta o asemenea creștere a puterii Imperiului Rus, care, în caz de victorie, ar fi ajuns să domine în mod discreționar arena internațională. Din aceste motive, atât Anglia și Franța, cât și monarhia habsburgică au intervenit de partea otomanilor în războiul declanșat în 1853 de Imperiul Rus împotriva acestora. Dat fiind că epicentrul confruntărilor a fost Peninsula Crimeea, războiul care se va desfășura între anii 1853–1856 se va numi și „Războiul Crimeii”.

În cadrul acestei campanii orientate în principal către ocuparea Peninsulei Balcanice și mai departe spre Istanbul, Rusia a neglijat frontul caucazian, care a rămas oarecum descoperit. Vulnerabilitatea avea să fie exploatată de către comandantul otoman Omar Pașa, care a pătruns în teritoriile georgiene din vest, în timp ce trupele aliate otomanilor din Caucazul de Nord, conduse de Imam Șamil¹³⁰, au atacat satele georgiene. Războiul din Crimeea s-a încheiat în anul 1856 prin Tratatul de la Paris, cu un rezultat incert deocamdată în privința raporturilor ruso-otomane, dar pe fond fragilizând considerabil atât poziția Imperiului Otoman, cât și pe cea a Imperiului Rus în raporturile internaționale cu celelalte puteri ale vremii. Prevederile Tratatului de la Paris vizau și Caucazul, unde otomanii erau obligați să părăsească vestul Georgiei, iar rușii să renunțe la pretențiile asupra Provinciei Kars, primind în schimb Peninsula Crimeea și portul Sevastopol.

¹³⁰ Șamil a fost un lider politic, militar și religios al musulmanilor din Caucaz, reușind să unească majoritatea triburilor caucaziene de nord. În secolul al XIX-lea, timp de mai multe decenii, el a condus mișcarea antirusă, fiind înfrânt în anul 1859. Evenimentul a precedat cucerirea Caucazului de Nord de către Rusia.

Anexarea Caucazului de către Imperiul Rus.

Georgia și Războiul ruso-turc din 1877–1878

În anii '70 ai secolului al XIX-lea, „Chestiunea Orientală” revenea din nou în forță pe agenda marilor puteri. Rusia, Anglia, Franța, Austro-Ungaria și Germania nu se puteau pune de acord între ele în privința sorții viitoarei moșteniri a muribundului Imperiu Otoman. În acest context, pentru a impune renegocierea prevederilor Tratatului de la Paris, pe care îl considera umilitor, și a-și adjudeca de data aceasta „partea leului” din posesiunile otomane, Rusia se pregătea pentru un nou război. Țelul ei principal era cucerirea strâmtorilor Bosfor și Dardanale și asigurarea controlului total asupra bazinului Mării Negre. Bineînțeles că nici acum Anglia și Franța nu puteau rămâne impasibile în fața planurilor Rusiei, întrucât și ele își aveau propriile proiecții privind soarta Imperiului Otoman și a echilibrului de putere european. Astfel, cele două puteri au acordat sprijin mișcărilor naționale antiotomane ale popoarelor ortodoxe — români, sârbi, bulgari — din Balcani, dar în același timp au lăsat Imperiului Otoman impresia că îl vor sprijini din nou în eventualitatea unui nou conflict cu Rusia. Situația i-a

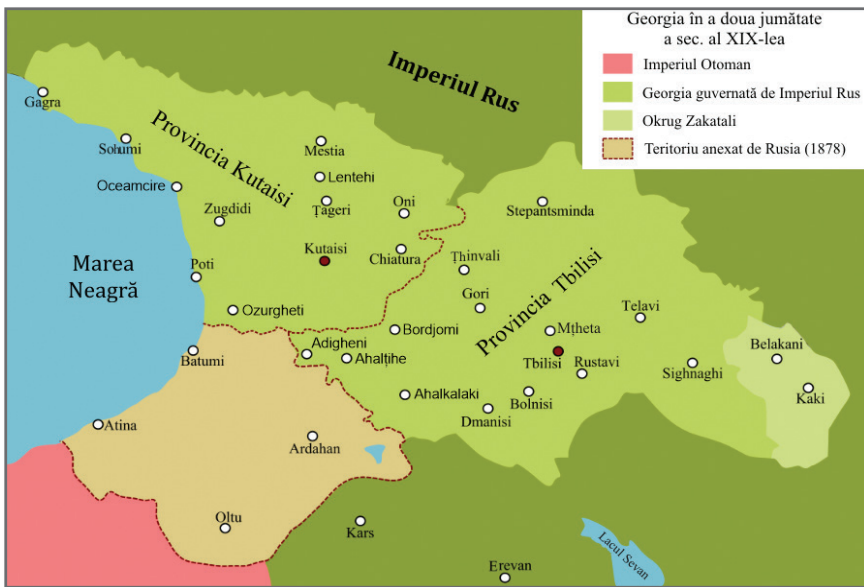
încurajat pe otomani în acțiunile lor punitive la adresa revoltelor din Balcani, în pofida avertismentelor ruse, și a contribuit la precipitarea deschiderii ostilităților de către Rusia. În anul 1877, folosind tocmai acest pretext al reprimării sângeroase a popoarelor ortodoxe din Balcani de către turci, țarul va declara război Imperiului Otoman. Și de această dată, operațiunile de război dintre ruși și otomani s-au derulat atât pe frontul din Balcani, cât și pe cel din Caucaz. Un moment de cotitură în acest război l-a reprezentat Bătălia de la Plevna (30 august–28 noiembrie 1877), pe teritoriul Bulgariei, în timpul căreia armata rusă a suferit pierderi grele în fața otomanilor, riscând chiar să-și pericliteze iremediabil sortiile de izbândă în conflictul pe care tocmai Imperiul Rus îl declanșase. Conștientizând pericolul în care se afla, marele duce Nicolae al Rusiei a solicitat domnitorului român Carol I asistență militară. Intrarea României în război împotriva otomanilor avea să încline în mod definitiv balanța confruntării în favoarea Rusiei, căreia, după căderea Plevnei, i se deschidea calea către Istanbul.

În anul 1878, la San Stefano, în apropiere de Istanbul, Imperiul Rus și cel Otoman au semnat un tratat de pace preliminar, acordul final fiind revizuit prin Tratatul de la Berlin din același an. Potrivit condițiilor tratatului definitiv, o mare parte din sud-vestul teritoriilor georgiene, inclusiv provincia Kars, era încorporată Imperiului Rus.¹³¹

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mai ales în perioada anilor '60–'70, societatea georgiană devenise extrem de interesată de teritoriile din sud-vest ocupate de otomani în secolul al XVI-lea și de soarta compatrioților georgieni care conviețuiau acolo. Astfel, în virtutea acelorași sentimente naționale împărtășite, poporul georgian a încercat să restabilească legătura cu confrății săi musulmani care viețuiau în regiunile de graniță ale Imperiului Otoman. În acest sens, imediat după declanșarea Războiului ruso-turc în 1877, în Georgia a fost creată o armată populară care s-a implicat în ostilitățile de pe frontul din Caucaz. În ciuda celor trei secole de înstrăinare și a deosebirilor de ordin religios, liantul național s-a dovedit a fi mai puternic pentru georgieni, facilitându-le apropierea. Presa georgiană a jucat și ea un rol important în restabilirea acestei comuniuni, relatând pe larg despre evenimentele de pe front și ajutându-i astfel pe toți georgienii să rezoneze

¹³¹ Intrarea României în Războiul ruso-turc din 1877–1878 este cunoscută în istoriografia românească drept Războiul de Independență. Același tratat din 1878 consfințește independența de stat a României față de Imperiul Otoman. În 1881, prin modificarea constituției, domnitorul devenea regele Carol I, iar Principatul devenea Regatul României (n. red.).

la unison. Din păcate, preluarea acestor teritorii de la otomani și încorporarea lor în Imperiul Rus, la finalul războiului, nu au constituit o oportunitate pentru georgieni de a se regăsi cu frații lor de aceeași naționalitate dar de religie musulmană, ci, dimpotrivă, s-a dovedit o situație extrem de nefastă. Rușii îi suspectau pe georgienii musulmani de acolo că sunt fideli otomanilor, motiv pentru care i-au exilat în Imperiul Otoman, autoritățile turce încurajând și ele populația musulmană din teritoriile pierdute să se mute în interiorul Imperiului Otoman.

Georgia în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

„Tergdaleulebi”¹³²

Din anul 1860, tot mai mulți tineri georgieni au început să meargă pentru a studia la Sankt Petersburg și în alte orașe ale Imperiului Rus. Pentru

¹³² Tergdaleulebi este denumirea pe care au primit-o în anii '60 ai secolului al XIX-lea cercurile elitiste conservatoare ale tinerilor georgieni educați în Rusia.

a ajunge în Rusia, la granița ruso-georgiană aveau de traversat râul Terek, de aici provenindu-le și numele de „Tergdaleulebi”, care în limba georgiană se traduce prin „cei care au trecut Terek”. Liderul ideologic al acestui fenomen național georgian denumit Tergdaleulebi și, totodată, al mișcării naționale georgiene din anii 1860–1890 a fost Ilia Ceavceavadze (1837–1907).

Membrii Tergdaleulebi, care erau militanți ai ideii de emancipare națională și socială, s-au opus inițial generației înaintașilor, pe care o culpabilizau de pasivitate și inactivitate față de politica autorităților țariste în privința georgienilor. Această opoziție între generații a rămas consemnată sub denumirea de „lupta dintre tați și copii”. Tergdaleulebi erau la curent cu procesele politice contemporane lor din Europa, precum și cu felul în care rezonau acestea în conștiința opiniei publice europene, dar și a celei din Rusia și Georgia. Astfel, având ca model statutul de autonomie de care se bucura Irlanda în Marea Britanie, programul-țintă al Tergdaleulebi era fundamentat pe realitatea politică din acel moment și viza ca principal obiectiv dobândirea autonomiei Georgiei în cadrul Imperiului Rus.

Ziarele publicate de generația Tergdaleulebi (*Sakartvelos Moambe, Droeba, Iveria*) puneau în dezbatere probleme de istorie și de cultură, precum și subiecte socio-politice și economice. În același timp, presa georgiană trebuia să treacă prin cenzura de stat foarte strictă impusă de autoritățile țariste. Așa, spre exemplu, din anii '80 ai secolului al XIX-lea presei i-a fost interzis să folosească termenul „Georgia”, în schimb fiindu-i permis să utilizeze numele provinciilor Kutaisi și Tbilisi. În ciuda acestor restricționări, ziarele reușeau încă să transmită cititorilor informația corectă și să promoveze spiritul național.

Ilia Ceavceavadze și susținătorii săi din Tergdaleulebi au adus o contribuție însemnată la modernizarea Georgiei și prin înființarea „Băncii Nobililor” la Tbilisi (1875) și în Kutaisi (1876), care a constituit un pilon de sprijin pentru mica nobilitate. Mare parte din rândul acesteia, după desființarea șerbiei, se confruntau cu sărăcia și era forțată să-și vândă posesiunile, care ajungeau să fie cumpărate la prețuri de nimic de către străini, în special de armeni. Înființarea băncilor mai sus-amintite a oferit posibilitatea acestor nobili aflați în nevoie

Ilia Ceavceavadze
8 noiembrie 1837-
12 septembrie 1907
(Biblioteca Națională a
Parlamentului Georgiei)

să-și amaneze terenurile în loc de a le vinde, ei putând să le recupereze ulterior, după ce ar fi restituit întreaga sumă. De asemenea, multe dintre fondurile băncilor respective au fost utilizate pentru finanțarea școlilor și teatrelor georgiene.

În anul 1879, Tergdaleulebi au înființat o asociație de alfabetizare a georgienilor, care a deschis câteva zeci de școli primare și biblioteci în orașele și satele georgiene, a deschis saloane de lectură, a publicat manuale și alte lucrări, a strâns manuscrisele vechi și alte creații populare și a restaurat monumentele istorice. Între cei care au avut o contribuție deosebită în educație s-a numărat Iakob Gogebașvili, ale cărui manuale școlare „Deda Ena”, „Bunebis Kari”/ „Limba Maternă”, „Ruskoe Slovo” au jucat un rol major în diseminarea limbii georgiene în contextul unui cadru social puternic rusificat.

În anii '70 ai secolului al XIX-lea, Tergadeleulebi s-au scindat în două facțiuni. Liderul „primei grupări” a rămas Ilia Ceavceavadze, în timp ce „a doua grupare” era condusă de către Niko Nikoladze. Dacă Ilia Ceavceavadze și susținătorii săi aveau ca prioritate trezirea sentimentului național și crearea solidarității naționale între diferitele categorii sociale, membrii celei de-a doua grupări puneau aceste chestiuni într-un plan secund, fiind orientați în principal pe rezolvarea problemelor sociale și economice, și pe dezvoltarea capitalismului în Georgia. În anul 1893, Ghiorgi Țereteli a fondat ziarul *Kvali*, în jurul căruia s-au coagulat tinerii revoluționari social-democrați, formându-se astfel o „a treia grupare”, intitulată „A Treia Stare”¹³³. Liderul acesteia era Noe Jordania, viitorul conducător al Georgiei Independente.

Mișcarea națională inițiată de generația anilor '60 ai secolului al XIX-lea și bazată în principal pe cele trei teze ale lui Ilia Ceavceavadze — „Pământul, Limba, Credința” — a vizat: 1. protecția limbii georgiene; 2. păstrarea pământului georgian în mâinile națiunii georgiene; 3. dezvoltarea capitalismului; 4. renașterea teatrului georgian și a altor instituții culturale și educaționale; 5. accesul universal la educație. Scopul ei era ca Georgia să nu mai fie o provincie înapoiată din Rusia, iar evoluțiile din Europa Occidentală constituiau exemplul pe care îl urmau. Membrii mișcării naționale

¹³³ Titulatură care făcea trimitere la starea a treia din sistemul de organizare medieval al celor trei stări, cu care acum, prin prisma industrializării, avea să se identifice clasa muncitoare.

credeau însă că experiența și modelele occidentale nu trebuiau preluate întocmai, ci era nevoie să fie ajustate corespunzător, în funcție de particularitățile georgiene.